

Från förarsätet på buss 53 extended version

Jag heter Martin Q Larsson, jag är tonsättare och jag kör buss. Jag har inget emot att köra buss, det är ett helt OK extraarbete. Och det står inte för huvuddelen av vare sig min inkomst eller arbetstid. Icke desto mindre behöver jag köra buss för att kunna försörja mig på min konst.

När jag gick ur musikskolan hade jag fått exakt 0 minuters undervisning i hur man överlever som tonsättare i en hård och kall värld. Eftersom mina inkomster från mitt musikskapande var högst rudimentära, försörjde jag mig på andra saker – i första hand dagis – och fick musiken som en liten extrainkomst. Detta förhållande vände förvisso med åren, och musikinkomsterna fick en större andel i mitt mycket blygsamma lönekuvert. Följaktligen drog jag slutsatsen att jag tyvärr förmodligen var en i bästa fall högst medelmåttig tonsättare, som inte klarade att förtjäna ens en ringa inkomst.

Tills jag började prata om detta känsliga ämne med mina tonsättarkollegor. Och det visade sig att snart sagt ingen klarade att förtjäna ens en ringa inkomst. Nästan alla är förutom tonsättare, även pedagoger, eller administratörer, eller tidningsbud. Eller busschaufförer (vi är tre i Stockholm just nu). En av Sveriges mest namnkunniga tonsättare berättade stolt för mig för något år sedan att nu – efter 20 år i branschen, och en omfattande internationell karriär – kunde hon leva på att komponera musik. Hon lyfte då en lön på lite drygt 20 000/månad. Dvs ungefär lika mycket som en busschaufför. Så långt kan man komma i mitt yrke.

Ungefär samtidigt med Kulturutredningen kom Konstnärsnämnden med en inkomstanalys av 21 509 svenska konstnärer. Inte av hur mycket de tjänar på sin konst, utan hur mycket de tjänar över huvud taget, inkl alla extrajobb. Och det visar sig att de tjänar – med Ann Larssons egna ord – ”utomordentligt lite” om man jämför med Medelsvensson.

Detta är också något Kulturutredningen skriver om. På en enda sida av 989 tar man upp denna analys och säger att det ”oacceptabelt” att konstnärerna tjänar så lite, och att målet som fastställdes av riksdagen 1995 fortfarande gäller: ”att de professionella konstnärerna ska kunna basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete”. ”Vi har inte inom ramen för vårt uppdrag haft närmare möjlighet att behandla dessa frågor.”

Det är med andra ord tveksamt om Konstnärer egentligen hör till svensk kultur, åtminstone är det inget man behöver ta hänsyn till i en genomgripande utredning, den senaste i raden av de ca 40 som skrivits på Kulturområdet de senaste 10 åren.

Det man behöver ta hänsyn till är istället Administrationen. Låt mig först få förtydliga en sak. Jag älskar Kulturadministratörer. Att få ha tillgång till människor som arbetar med att sprida mina och mina kollegors små alster till kreti och pleti, så att alla inblandade parter kan tjäna på det och alla kan få ta del av såväl kosing som konst är en ynnest och en lycka. Hade varit en ynnest och en lycka. Om det hade fungerat så.

Kulturområdet sysselsätter enligt Af Kultur ca 80 000 personer. Vi ser inte många handläggare på Kulturrådet som kör buss vid sidan om, vi ser inte många bland horderna av Kulturförvaltningsanställda på kommunerna som arbetar som pedagoger också, för att ha råd att förmedla kultur. Jag säger inte att dessa människor inte brinner för vad de håller på med, jag säger inte att de skulle inte skulle vara kompetenta för sina uppgifter. Jag säger bara att Administratörsledet har finansieringen säkrad.

Och att vi i Konstnärsledet är i den fantastiska positionen att vi har tillgång till 1-2 administratörer. Var! Grattis!

Ett litet räkneexempel. Förra året spenderade Stat, Kommun och Landsting ca 21,7 miljarder på Kultur. Institutionernas hyror är i snitt 10% av budgeten, kvarstår alltså ca 19,5 miljarder. Om vi fördelar dem över Sveriges ca 30 000 konstnärer får vi ett resultat om 650 000 kr per konstnär – eller omräknat i lön 40 782 kr/månad vardera. Dvs en lön som många av mina jämnåriga med en jämförbar utbildning uppbar.

Sverige har ett fantastiskt välorganiserat kulturliv. Problemet verkar bara vara att pengarna inte når fram till dem som tillverkar själva kulturen. De räcker precis nätt och jämt till organisationen.

Vad en genomgripande utredning om svensk kultur borde ta upp, är ju hur det kommer sig att alla som distribuerar kulturen har en fast och trygg anställning, medan nästan ingen – eller i vart fall mycket få – av dem som gör själva kulturen, har något annat än högst tillfällig finansiering av sin verksamhet.

Märk väl – att det är just dessa kreativa och flummiga geni-typer, som lever enbart för sin konst, uppe i det blå, fjärran från samhällets grå vardag – det är dessa som förutom sitt konstnärskap, förväntas ha förmågan att göra projektbeskrivningar, budgetar, bokföring, målgruppsanalyser och vederhäftig dokumentation av sina projekt.

För det är något mina hittills 12 år ute i arbetslivet har lärt mig om hur man kan försörja sig som kulturarbetare. Ansöka ansöka ansöka. Ägna minst hälften av sin vakna tid åt att planera, organisera, och ansöka om olika projekt, som till slut kan komma att finansiera i alla fall en del av ens konstnärliga verksamhet. Det lustiga är bara att det är jag och mina kollegor som gör allt detta, inte kulturadministratörerna, som rimligtvis torde ha utbildning, talang och fallenhet för det. Nej, det är vi som står med mössan i hand och säger Snälla Snälla ge oss en bit bröd. Den fraktion inom administratörsledet som ser det som att de sitter på sina jobb tack vare att det finns såna som oss, är tyvärr rätt försumbar.

Hur är det då att vara just tonsättare?

Enligt nämnda rapport från Knämnden verkar tonsättarna ligga precis på medel för konstnärers inkomster. Ibland kan man få ett par goda år, som hustonsättare hos en orkester, eller en fet beställning. Däremellan hankar man sig fram, med små inkomster och små utgifter. Många är pedagoger, många är kantorer, själv kör jag buss.

En av grundidéerna med tonsättaryrket är ju att man ska komponera musik, för skiftande ensembler och tillfällen. Inom den ”klassiska” musikkvärlden är pengarna och resurserna som gott som uteslutande koncentrerade till institutionerna, och deras orkestrar. Det ”fria” musiklivet får en ynka skärv om några fattiga miljoner, och lever minst lika mycket på svältgränsen som tonsättarna själva.

Det märkliga är bara att det är dessa sistnämnda som står för de flesta beställningarna av verk från tonsättare, och en överväldigande majoritet av uruppföranden och framföranden av vår musik. Landets 19 statligt understödda orkestrar beställer varje år med egna medel färre verk än som kan räknas på ena handens fingrar. Vill man till äventyrs beställa något, söker man externa medel. Det ingår nämligen inte i den ordinarie verksamheten – i alla fall inte i praktiken – att vare sig beställa eller framföra dagens musik.

Förra året var 2,7% av repertoaren vid svenska konserthus uruppföranden, dvs ett verk av 37.

Hur många av landets offentligt understödda teatrar beställer aldrig någonsin nyskrivna pjäser? Hur många teatrar spelar så gott som uteslutande Shakespeare, Tjechov, Schiller och Goethe, och någon gång när man ska vara lite wild Strindberg (och då kallar man det modern dramatik)? Helst med utländska stjärnregissörer som publikdragare.

Det är ju inte så att Dramaten och Stadsteatrarna undviker att spela tex Lars Norén för att han är så mörk och allvarlig. ”Det är ingen som blir glad av det, och förresten är det inga skådespelare som varken vill eller orkar spela hans pjäser.”

Detta är situationen i Sveriges orkestrar. Organisationen Kvast gick igenom programmet för säsongen 2008-2009 i Sveriges 12 största konserthus/orkestrar (de sitter oftast ihop). Sammanlagt spelas under denna tid 823 verk. Av dessa är 160 eller 20% komponerade efter 1950, och betraktas sålunda som Modern Musik (hur många tycker att Elvis och Beatles är modern pop?) Antal uruppföranden under perioder var 22 st, dvs 2,7%, av dessa var 5 st kvinnor och 17 män.

För att värna om svenskt kulturarv spelar man alltså till 80% musik som är komponerad av döda farbröder från företrädesvis tyskland, österrike och ryssland. Varför? Jo, ”för att publiken vill ha det”.

Publiken vill nämligen inte höra nyskriven musik, får vi veta när vi frågar. Och det är dessutom en komplicerad fråga, med stjärndirigenternas avtal, musikernas avtal, och det är lika bra att ni inte går inte på det mera. Och ingen vill ändå höra det.

Det märkliga är bara att när det tex är Tonsättarfestival eller Tonsättarweekend på Konserthu-

set här borta är det avsevärt högre publikbeläggning än vanligt. Inte enstaka tillfällen, utan varje konsert, varje festival. Stockholm New Music hade tjockt med publik när den genomfördes för sista gången för ett år sedan. Och inte bara i storstäderna; en helkväll med ett genomgående nutida program och Gävlesymfonikerna gav stående ovationer av ett fullspikat konserthus, och av recensenterna dagen efter.

Jag har absolut inget emot äldre musik, jag kan tänka mig att ha ett äldre verk på varje konsertprogram, för att anknyta bakåt till traditionen. Men knappast mer. Det är för mig obegripligt varför samtliga orkestrar så enkelspårigt omfamnar en mycket begränsad rysk/tysk repertoar från ca 1750 till 1900.

Sen är det ju en försvårande omständighet att beställningsarvodena är så hårresande låga. Förra året fick jag en beställning av Gävleborgsmusiken med pengar från Kulturrådet som jag arbetade med i ungefär ett och ett halvt år. Förvisso inte heltid, men ändå, så lång tid tog det från ax till limpa. För denna fick jag avtalade tariff om 45 000 kr, dvs ca 23 000 kr över efter soc och a-skatt. Dvs en nätt liten summa om 1 300 kr/månad. Dvs ungefär vad jag får över om jag kör buss 2 dagar.

Två konkreta förslag

1. (Jättesvårt.) Gör utredning nr 41, om hur systemet ska läggas på så sätt att konstnärerna har råd att göra konst. Och hur administratörerna kan arbeta med att sprida denna konst.

2. (Betydligt enklare). Stadfäst i kriterierna för offentliga bidrag till orkesterinstitutioner att de bör spela ett klassiskt verk/konsert, varken mer eller mindre.

Tack och förlåt.

Martin Q